

Rapportage cultuurhistorische waarden kasteel De Berckt

Concept

Rapportage cultuurhistorische waarden kasteel De Berckt

Concept

Rapportnummer: 211x00966.032953_1

Datum: 10 oktober 2011

Contactpersoon opdrachtgever: De heer Nagels

Projectteam BRO: Sjaak ter Haar, Niels Paree

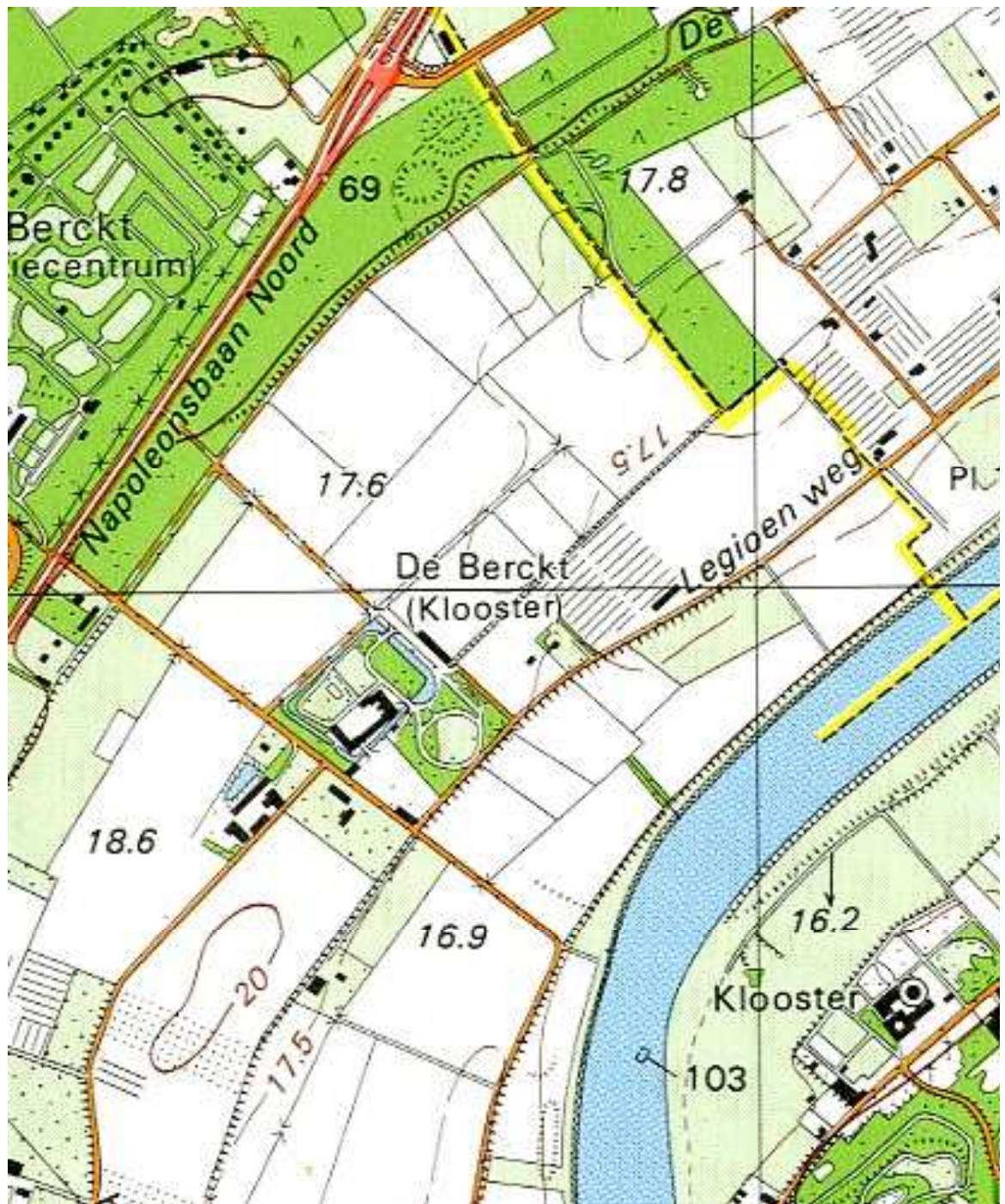
Trefwoorden:

Bron foto kapt:

Beknopte inhoud: -

BRO
Hoofdvestiging
Postbus 4
5280 AA Boxtel
Bosscheweg 107
5282 WV Boxtel
T +31 (0)411 850 400
F +31 (0)411 850 401

Inhoudsopgave	Pagina
1. INTRODUCTIE	3
2. HET KASTEELTERREIN	5
3. CULTUURHISTORISCHE WAARDEBEPALING	9
4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	11

Situatie rond 1980

1. INTRODUCTIE

Het kasteelcomplex van De Berckt met zijn directe omgeving ligt ingebed in het landschap ten noorden van het dorp Baarlo op korte afstand van de rivier de Maas. De eigenaar van het kasteel met de omliggende gronden heeft initiatieven ontwikkeld om op het kasteelterrein zelf de bestaande gebouwde accommodatie uit te breiden om de komende jaren tegemoet te kunnen komen aan de vraag en de beoogde kwaliteit van het congrescentrum met horeca en verblijfsaccommodatie. Buiten het kasteelterrein is sprake van de voorgenomen aanleg van een 9-holes golfbaan binnen de bestaande laanstructuur van het landschap rond het kasteel.

Om de planvorming op een volledige en juiste wijze te kunnen plaatsen in de cultuurhistorische context van kasteel en omgeving is de voorliggende rapportage opgesteld. De rapportage geeft op beknopte wijze inzicht in de aanwezige waarden door onder meer aan de hand van kaartmateriaal te laten zien hoe het gebouwencomplex met direct omliggende gronden zich binnen de periode vanaf ca 1800 tot nu toe heeft ontwikkeld. Daarbij wordt al bekend verondersteld dat het “kasteel” in die ruim 200 jaar van adellijke woonstee, via een onderdak voor kloosterorden tot de huidige congres- en verblijfsaccommodatie is geworden.

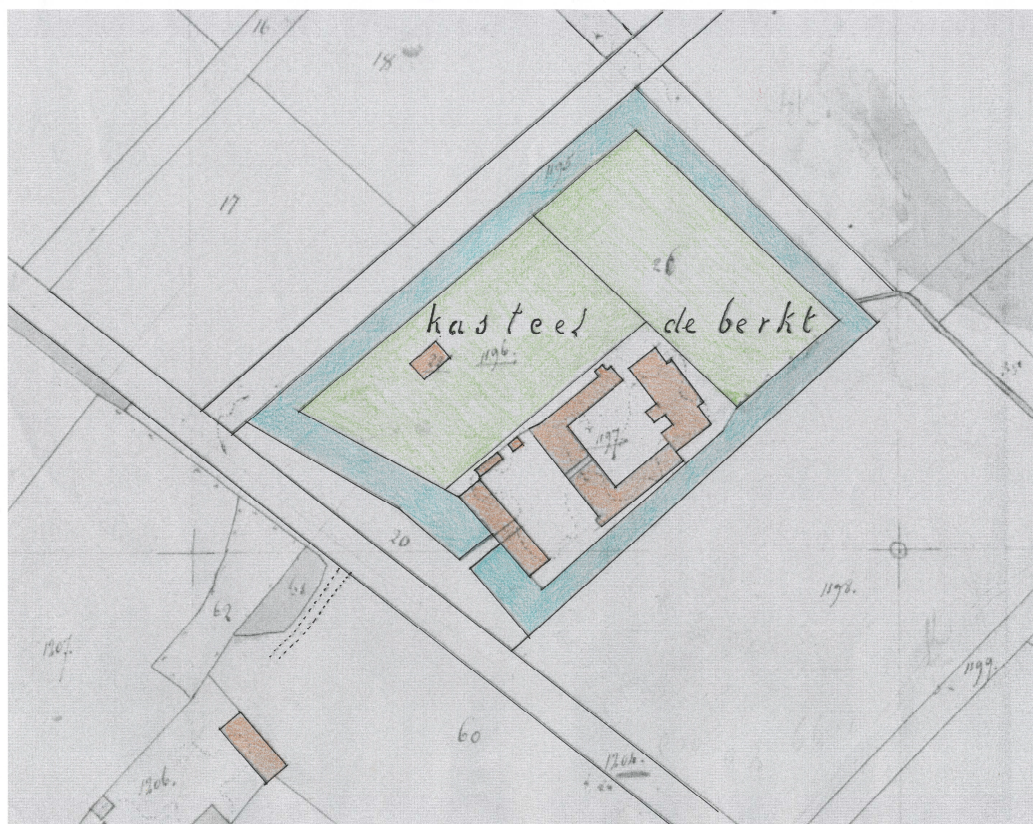
Ten aanzien van het meer open en landschappelijke gebied waar straks de 9-holes golfbaan wordt aangelegd wordt geconstateerd dat hier de bestaande landschapsstructuur met de fraaie lanen uitgangspunt is voor de planvorming. Hierdoor zijn de bestaande cultuurhistorische waarden van het landschap in grote lijnen gewaarborgd.

2. HET KASTEELTERREIN

Het kasteelterrein is in het omringende landschap waarneembaar als een min of meer besloten en bebost gebied temidden van een lanenstelsel met (Amerikaanse) Eik. Het kasteelterrein zelf is weer verdeeld in een deel binnen de grachten en een deel hierbuiten. Deze situatie bestaat al sinds 1800 hetgeen goed te zien is op het beschikbare kaarmateriaal.

-het kasteelterrein binnen de grachten-

De kasteelgebouwen liggen vanouds in de zuidoosthoek van het kasteleiland. In de situatie zoals die reeds bestond voor de realisering van het huidige hoofdgebouw(ca 1840) was het kasteel slechts bereikbaar via de nu nog bestaande poortvleugel aan de zuidzijde van het terrein. Hierachter lag een ondiepe "voorhof". Hierna was er opnieuw een poort in de noordvleugel van de voorhof waarna het hoofdgebouw van het kasteel in zicht kwam met de nog steeds bestaande vooruitgesprongen ingangspartij en een korte oostvleugel. De tweede binnenhof direct voor het hoofdgebouw was vrijwel geheel omsloten en had daarmee een geheel ander karakter dan de eerste voorhof die zowel naar het westen als naar het oosten zicht bood op de omgeving. Zie ook kaartfragment periode 1811-1832

Situatie circa 1890

Het kaartfragment is afkomstig van de zogenaamde "kadastrale minuut" welk materiaal bijzonder nauwkeurig de toen bestaande situatie weergeeft.

Na 1840 is op de grondvesten van het bestaande hoofdgebouw van het kasteel het nu aanwezige hoofdgebouw gerealiseerd voor de nieuwe eigenaar in een statige neoclassicistische stijl. Naar verluid zijn de bestaande kelders onder het hoofdgebouw herkenbaar als onderdeel van een ouder gebouw. Het lijkt dat in deze vernieuwde situatie de noordelijke vleugel van het voorhof is gehandhaafd. Er is in deze periode dus nog steeds sprake van zowel een voorhof als een vrijwel vierkante binnenhof direct voor het vernieuwde hoofdgebouw.. De gracht om het kasteelterrein is rond 1840 in aansluiting bij de nieuw aangelegde tuinen, vooral in het noordoosten, vergraven in de in die tijd populaire romantische landschapsstijl. Bij de nieuwe aanleg is tevens de toegankelijkheid van het terrein binnen de gracht vergroot door aan de noordzijde op twee plaatsen de gracht te overbruggen. Niet duidelijk is of deze nieuwe toegang tot het hoofdgebouw in plaats kwam van de oude zuidelijke poortvleugel of slechts diende als toegang tot de tuinen rond het gebouw.

In de periode na 1900 is, toen het complex in gebruik was bij verschillende kloosterorden, in grote lijnen de huidige situatie tot stand gekomen met het hoofdgebouw gelegen aan een grote binnenhof met een volledige oostvleugel en een gedeeltelijk gesloten westzijde van het gebouwencomplex. In deze periode is de noordelijke vleugel van de voorhof geleidelijk afgebroken waardoor nu vooral de 20^e eeuwse oostvleugel en de eveneens 20^e eeuwse kapel aan de westzijde de sfeer bepalen op het vergrote binnengebied.

-Het kasteelterrein buiten de grachten-

Direct ten oosten van het door grachten omsloten deel van kasteelterrein is nu sprake van een ommuurd gebied met een geheel eigen sfeer. Op het kaartbeeld van rond 1900 is goed te zien dat een belangrijk deel van dit terrein onderdeel uitmaakt van de landschappelijke aanleg uit het midden van de 19^e eeuw. Het zuidelijk deel van het terrein wijkt hiervan af. In de beschikbare literatuur wordt de veronderstelling geuit dat hier sprake was van een nuttuin. Ook nu heeft dit gedeelte een ander gebruik en aanzien dan het noordelijke deel; namelijk als opslagterrein van diverse materialen w.o. bouwmaterialen, boomstammen etc. Aan de noordzijde van de ommuurde tuin lijkt op oudere kaarten sprake van een laanstructuur die doorloopt vanuit het westen in de richting van de huidige Legioenweg (Maaszijde). Hier is in de bestaande situatie niets van terug te vinden: de noordelijke tuinmuur ligt iets noordelijk van de laanstructuur en de laan stopt ter hoogte van de ommuurde tuin.

Ter verduidelijking zie schetsje blz 9. Op het schetsje zijn alleen bestaande gebouwen te zien. In de moestuin is bebouwing voorzien waarvoor reeds vergunning is verleend. Met name het vervangen van een vervallen schuur in de zuidmuur kan de situatie hier aanzienlijk verbeteren.

3. CULTUURHISTORISCHE WAARDEBEPALING

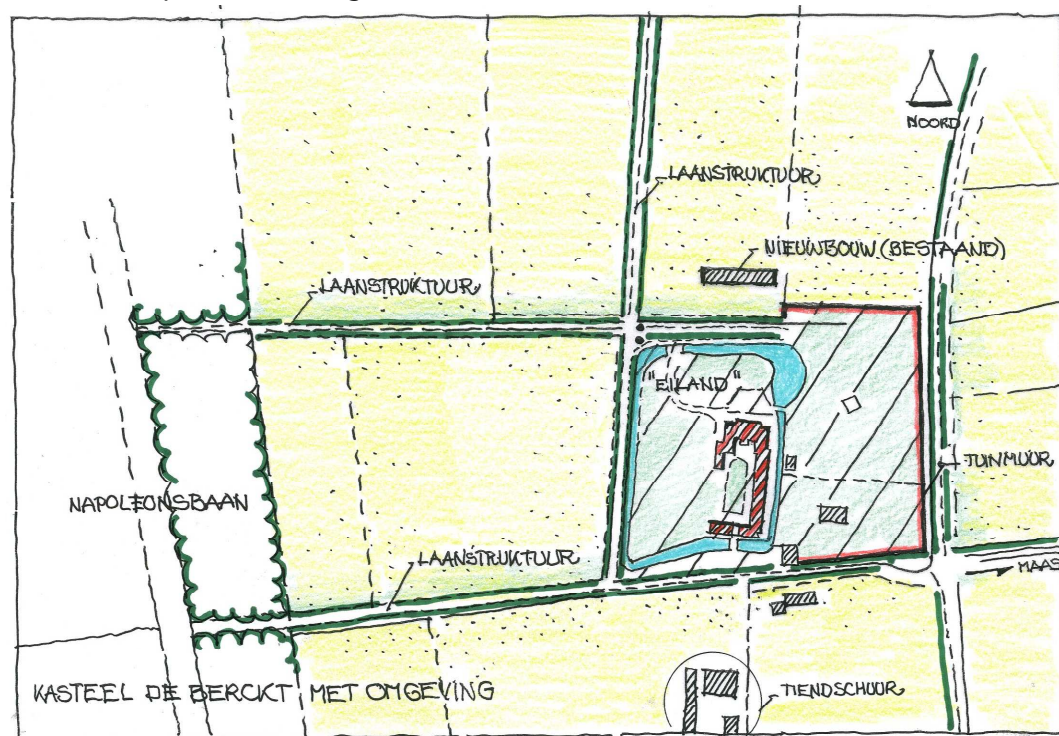
Het kasteelcomplex van De Berckt heeft als samenhangend geheel een hoge geschiedkundige en cultuurhistorische waarde. Dat mag blijken uit de beschreven bouwkundige ontwikkelingen op het kasteelterrein met de hieraan ten grondslag liggende gebruikperiodes in de gehele periode van 1800 tot nu toe. Toch zijn er bij een meer gedetailleerde observatie van het kasteelterrein in zijn landschappelijke omgeving gedeelten van het kasteelterrein waaraan zonder meer een overwegend hoge kwaliteit kan worden toegekend en delen waar sprake is van een gradueel wat minder hoge kwaliteit. In deze meer gedetailleerde afweging van kwaliteit spelen de volgende aspecten een belangrijke rol: geschiedkundige waarde, uniciteit, gaafheid en samenhang van gebouwen in hun omgeving. In de hiernavolgende tekst wordt aan de hand van een beschrijving van het kasteelterrein een mogelijke waardebepaling gegeven. Het doel is om duidelijk te maken waar een mogelijke ingreep in de bestaande situatie met grote zorgvuldigheid dient plaats te vinden en waar een mogelijke ingreep zou kunnen bijdragen aan een verbetering of herstel van aangetaste cultuurhistorische waarden.

Rondgang

Al eerder in deze rapportage is aangegeven welke (hoge) waarde wordt toegekend aan het lanenstelsel rond het kasteelterrein. De aanwezigheid en de kwaliteit van dit bomenbestand is bij de waarneming van het centrale deel van het landgoed een belangrijke kwaliteitsfactor. Wordt bij een nadere beschouwing de nadruk gelegd op het kasteelterrein zelf dan springt langs de openbare weg aan de zuidzijde het gebied direct voor de zuidelijke poortvleugel in het oog. In samenhang met de hoeve met de tiendschuur is dit deelgebiedje in cultuurhistorisch opzicht zonder meer beeldbepalend te noemen met een hoge waardering op alle hierboven genoemde aspecten. Iets verderop, in de richting van de Maas, staat de kwaliteit van het huidige straatbeeld onder druk als gevolg van de weinig fraaie uitvoering van de muren om het terrein. Direct om de hoek langs de Legioenweg is het straatbeeld authentiek en van hoge kwaliteit al is soms niet duidelijk wat de technische kwaliteit is van de achter de bomen aanwezige tuinmuren.

Aan de noordzijde van het kasteelterrein is ongeveer op de plek van een inmiddels afgebroken boerderij(20^e eeuw?) een nieuw gebouw gerealiseerd dat qua verschijningsvorm en hoogteligging sterk de aandacht trekt. Ook is er een toegangspoort in de laanstructuur geplaatst die qua materiaalgebruik en uitvoering niet aansluit bij het bijzondere karakter van het hoofdgebouw van het kasteel. Uitsluitend in de richting van dit hoofdgebouw is dan ook sprake van hoge cultuurhistorische kwaliteiten door de oorspronkelijke samenhang van gebouw en tuinaanleg. Ten aanzien van de westrand van het kasteelterrein is de samenhang van waarden eveneens

hoog. Het bestaande groene karakter is reeds eeuwen een gegeven. In de tijd gezien is hier sprake van een grote continuïteit in beeld en functie.

Wordt gekeken naar de invulling van het kasteelterrein zelf dan valt direct het kenmerkende onderscheid op tussen het gebied binnen de grachten met een sterk verdichte bebouwing in de zuidoostelijke hoek en de ommuurde tuin ten oosten hiervan met een beperkte aanwezigheid van gebouwen. Dit gegeven is vanuit cultuurhistorisch perspectief van hoge waarde. Ten aanzien van het kasteleiland kan worden gesteld dat de bestaande gebouwde situatie vanuit het ontwikkelingsperspectief en het in de loop van de tijd veranderde gebruik een boeiend verhaal vertelt. Daarmee kan de cultuurhistorische waarde van het deelgebied als zeer hoog worden aangemerkt. De verandering van de aard van de binnenhof is goed te verklaren vanuit de ontwikkelingsgeschiedenis. De situatie met twee binnenhoven die tot het begin van de 20^e eeuw aanwezig was zou vanuit een nieuw toekomstperspectief voor het gebouwencomplex inspiratie kunnen geven bij het vormgeven van een nieuwe functionele invulling.

Het ommuurde tuingedeelte direct naast het kasteleiland heeft een bijzonder en besloten karakter. De relatieve afwezigheid van bebouwing in het noordelijke gedeelte is hierbij kenmerkend en heeft, zeker als gekeken wordt naar de periode van de aanleg van de landschappelijke tuinen, een hoge cultuurhistorische waarde. In een landschappelijke tuinaanleg passen overigens wel kleinere gebouwen met een paviljoenachtig karakter. In de 18^e en 19^e eeuw bestond een ruim aanbod van deze "tuinsieraden" met het uiterlijk van kapellen, ruines, tempeltjes etc.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Het landschap

- Het lanenstelsel rond het kasteel is de drager van de cultuurhistorische en landschapelijke kwaliteit van het kasteelcomplex in het omliggende landschap. De plannen voor de aanleg van een 9-holes golfbaan beperken zich tot de vanouds agrarische gronden buiten het directe kasteelcomplex(met tuinen) en voegen zich binnen deze lanenstructuur.
- Direct ten noorden van het kasteelcomplex is enkele jaren terug een opvallende nieuwbouw gerealiseerd (verblijfsaccommodatie). De voorliggende plannen om dit gebouw in de richting van de kasteellaan uit te breiden beogen een bijdrage te leveren aan een beter inpassen van dit gebouw in de omgeving.

Het kasteelcomplex binnen de grachten

- Binnen de grachten is het gebouwencomplex in de zuidoostelijke hoek van het terrein in de loop van de tijd steeds van aanzien veranderd. Het huidige beeld biedt een gevarieerd en door de kleur van de gevels samenhangend beeld. Door met name de aanleg van de oostvleugel (20^e eeuw) is de oorspronkelijke opzet met een voorhof en een tweede kasteelhof geleidelijk verdwenen en vervangen door de huidige grote binnenplaats. De voorliggende plannen met het centrale gebouwencomplex voegen zich in de oorspronkelijke opzet van het gebouwencomplex met twee kleinere binnenruimten.
- Het bestaande beeld aan de west(tuin)- en zuidzijde(poortgebouw) is bijzonder fraai. De voorliggende plannen laten dit bestaande beeld ongemoeid.

Restant van de Oude Westvleugel

Aanbeveling: Op de kadastrale minuut van 1811-1832 is te zien dat de twee binnenhoven onderling door een poort zijn verbonden. Het is de moeite waard om na te gaan of deze oorspronkelijke ruimtelijke relatie ook in de nieuwbouwplannen kan worden opgenomen. Aanbeveling: In de bestaande situatie zijn enkele kleinere aanbouwen in schoon metselwerk uitgevoerd hetgeen sterk contrasteert met de witte gevels van de overige gebouwen. In de nieuwbouwplannen kan dit mogelijk worden aangepast waardoor het gebouwencomplex als geheel meer tot zijn recht komt.

Het kasteelcomplex buiten de grachten

- Het besloten karakter van de aanleg direct ten oosten van het kasteel is karakteristiek. De wijze waarop de muur om het terrein is uitgevoerd direct ten oosten van het poortgebouw is minder fraai. De plannen om hier een nieuwe bebouwing te realiseren in plaats van een vervallen schuur kunnen bijdragen aan een verbetering van deze situatie.
- Het ommuurde tuingedeelte bestaat uit een noordelijk deel dat vanouds onderdeel was van de landschappelijke aanleg die doorloopt ten noorden en ten westen van het hoofdgebouw en een zuidelijk deel met een nutsfunctie (moestuin). Deze opzet is in de voorliggende plannen nog steeds herkenbaar. De wijze waarop in het tuingedeelte enkele nieuwe paviljoens zijn ingepast doet geen afbreuk aan de bijzondere sfeer van dit deel van de tuinaanleg.

Aanbeveling: De noordelijke begrenzing van de omsloten tuin lijkt in de bestaande situatie iets noordelijker te liggen dan in de plannen zichtbaar is. De bomenlaan ten noorden van het hoofdgebouw stopt ongeveer waar dit tuingedeelte begint. Plannen om de laan in oostelijke richting door te trekken en hieraan ook nieuwe gebouwen te situeren lijken niet aan te sluiten op deze bestaande situatie. Het is zinvol op dit punt een en ander nader te bezien.